

QASHQADARYO VILOYATIDA RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMATLAR SEKTORINING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Sagdullayev Xurshid Zoyirovich

“Iqtisodiyot va pedagogika” universiteti NTM “Iqtisodiyot” yo’nalishi 1-bosqich
magistranti

Annotatsiya:

Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatida raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sektorining rivojlanish xususiyatlari va tendensiyalari o'rganilgan. 2024–2025 yillardagi statistik ma'lumotlar asosida viloyat xizmatlar sektori dinamikasi tahlil qilingan, raqamlashuvning xizmat turlari bo'yicha differentsiatsiyasi ko'rsatilgan. Tadqiqot doirasida raqamli indeks metodologiyasi qo'llanilgan bo'lib, xizmat ko'rsatish hajmining o'sish omillari miqdoriy baholangan. Natijalar sifatida raqamli transformatsiya jarayonida mintaqaviy xizmatlar sektori rivojlanishining asosiy cheklovlari va ustuvor yo'nalishlari aniqlangan.

Kalit so'zlar:

raqamli iqtisodiyot, xizmatlar sektori, Qashqadaryo viloyati, mintaqaviy rivojlanish, raqamli transformatsiya, e-tijorat, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, statistik tahlil.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СЕКТОРА УСЛУГ В КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация:

В данной статье изучены особенности и тенденции развития сектора услуг в Кашкадарьинской области в условиях цифровой экономики. На основе статистических данных за 2024–2025 годы проанализирована динамика сектора услуг области, показана дифференциация цифровизации по видам услуг. В рамках исследования применена методология цифрового индекса, проведена количественная оценка факторов роста объёма оказываемых услуг. В качестве результатов определены основные ограничения и приоритетные направления развития регионального сектора услуг в процессе цифровой трансформации.

Ключевые слова:

цифровая экономика, сектор услуг, Кашкадарьинская область, региональное развитие, цифровая трансформация, электронная коммерция, информационно-коммуникационные технологии, статистический анализ.

FEATURES OF THE SERVICE SECTOR DEVELOPMENT IN KASHKADARYA REGION UNDER DIGITAL ECONOMY CONDITIONS

Abstract:

This article examines the features and trends of service sector development in Kashkadarya region under digital economy conditions. Based on statistical data for 2024–2025, the dynamics of the regional service sector are analyzed, and digitalization differentiation by service types is shown. The digital index methodology was applied, and growth factors of service volume were quantitatively assessed. As results, the main constraints and priority directions of the regional service sector development in the digital transformation process are identified.

Keywords:

digital economy, service sector, Kashkadarya region, regional development, digital transformation, e-commerce, information and communication technologies, statistical analysis.

Kirish

Jahon iqtisodiyotida raqamli transformatsiya jarayonlari hozirgi davrda barcha sohalar, jumladan xizmatlar sektori rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekiston Respublikasida «Raqamli O'zbekiston – 2030» strategiyasi doirasida mintaqalar darajasida ham iqtisodiy raqamlashtirish sur'atlari jadallashib bormoqda. Qashqadaryo viloyati O'zbekistonning janubiy hududida joylashgan bo'lib, neft-gaz sanoati, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohalarini iqtisodiyotning asosiy ustunlarini tashkil etadi. 2024–2025 yillar davomida viloyat iqtisodiyotida xizmatlar sektori ulushi YaIMda 38,4%dan 41,7%ga oshdi. Bu ko'rsatkich O'zbekiston bo'yicha o'rtacha darajadan (43,2%) biroz past bo'lsa-da, o'sish dinamikasi ijobiy tendensiyani ko'rsatmoqda. Savdo, transport, moliya, ta'lim, sog'liqni saqlash, turizm va kommunal xizmatlar sektorining asosiy tarmoqlarini tashkil etadi.

Raqamli texnologiyalarning xizmatlar sektoriga integratsiyalashuvi bir qator yangi imkoniyatlar va muammolarni yuzaga keltirmoqda. Internet orqali xizmat ko'rsatish platformalari, mobil to'lov tizimlari, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili ushbu sohada samaradorlikni oshiruvchi asosiy omillarga aylanmoqda. Shu bilan birga, raqamli savod darajasi, infratuzilma muammolari va kadrlar tanqisligi rivojlanishni cheklovchi omillar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, viloyat miqyosida xizmatlar sektorining raqamli rivojlanish xususiyatlari hali yetarlicha o'rganilmagan va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilmagan. Maqolaning maqsadi — Qashqadaryo viloyatida raqamli

iqtisodiyot sharoitida xizmatlar sektori rivojlanishining asosiy tendensiyalarini tahlil qilish va ushbu soha rivoji uchun ustuvor yo'nalishlarni aniqlashdan iborat.

Mavzu bo'yicha adabiyotlarni tahlili

Raqamli iqtisodiyot va xizmatlar sektori munosabatlari xalqaro tadqiqotchilari tomonidan keng o'rganilgan. Tapscott (1995) raqamli iqtisodiyotni axborot texnologiyalariga asoslangan yangi iqtisodiy paradigma sifatida ta'riflagan bo'lsa, Brynjolfsson va McAfee (2014) raqamli innovatsiyalar mehnat bozori va xizmat ko'rsatish sifatiga ta'sirini miqdoriy tahlil qilgan.

Jahon banki (2023) hisobotida rivojlanayotgan mamlakatlarda raqamli xizmatlar sektori o'sishi YaIMga qo'shayotgan hissa 0,7–1,2 foiz punktni tashkil etishi aniqlangan. McKinsey Global Institute (2024) ma'lumotlariga ko'ra, raqamlashgan xizmat ko'rsatish kompaniyalari an'anaviy kompaniyalarga nisbatan 2,3 barobar yuqori mehnat unumdorligini ko'rsatmoqda.

O'zbekiston kontekstida Abdullayev va Nazarov (2023) mintaqaviy xizmatlar sektorini raqamlashtirish muammolari va imkoniyatlarini o'rgangan; Rashidova (2024) savdo va moliya xizmatlarida raqamli platformalar samaradorligini baholagan. Shodiyeva (2024) Farg'ona va Samarqand viloyatlarida raqamli xizmatlar rivojlanishini qiyosiy tahlil qilgan. Biroq Qashqadaryo viloyati bo'yicha maxsus tadqiqotlar soni cheklangan bo'lib, bu ushbu maqolaning ilmiy yangiligini belgilaydi.

G'ulomov va Hamidov (2025) O'zbekistonning janubiy viloyatlarida raqamli infratuzilma va xizmat ko'rsatish sifati o'rtasidagi munosabatni ko'rib chiqib, internet qamrov darajasi 10% oshishi xizmat sektori aylanmasini o'rtacha 6,4% ga oshirishini aniqlagan. Ushbu natijalar Qashqadaryo viloyatiga ham tegishli taxminiy ko'rsatkichlar hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanilgan: (1) statistik tahlil — Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi va O'zbekiston Statistika agentligining 2024–2025 yil ma'lumotlari asosida; (2) raqamli rivojlanish indeksini hisoblash — Evropa Ittifoqining DESI (Digital Economy and Society Index) metodologiyasi mintaqaviy sharoitga moslashtirilgan holda; (3) korrelyatsion-regresion tahlil — raqamlashtirish ko'rsatkichlari va xizmatlar sektori o'sishi o'rtasidagi bog'liqlikni baholash uchun; (4) ekspert bahosi — 28 ta xizmat ko'rsatish korxonasi rahbarlari bilan o'tkazilgan so'rov asosida.

Xizmatlar sektori raqamli rivojlanish indeksi (XSRRRI) quyidagi formula asosida hisoblangan:

$$XSRRRI = \sum(w_i \times I_i) / n, \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (1)$$

bu yerda: w_i — i -komponent og'irlik koeffitsienti ($\sum w_i = 1$); I_i — i -komponentning normallashtirilgan qiymati (0 dan 1 gacha); n — komponentlar soni ($n = 5$).

Normallashtirish quyidagi formula bo'yicha amalga oshirildi:

$$I_i = (X_i - X_{min}) / (X_{max} - X_{min}) \quad (2)$$

Korrelyatsion tahlil uchun Pirson korrelyatsiya koeffitsienti qo'llanildi:

$$r = \Sigma[(X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})] / \sqrt{[\Sigma(X_i - \bar{X})^2 \times \Sigma(Y_i - \bar{Y})^2]} \quad (3)$$

Xizmatlar sektori o'sish sur'atini prognozlash uchun chiziqli regresiya modeli qo'llanildi:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \varepsilon \quad (4)$$

bu yerda: Y — xizmatlar sektori o'sish sur'ati (%); X_1 — internet qamrovi darajasi (%); X_2 — raqamli to'lovlar ulushi (%); X_3 — IT kadrlar soni (ming kishi); $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \beta_3$ — regresiya koeffitsientlari; ε — tasodifiy xato.

Tahlil va natijalar

Qashqadaryo viloyatida 2024–2025 yillardagi xizmatlar sektori dinamikasini tahlil qilish uchun avvalo asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni ko'rib chiqamiz (1-jadval).

1-jadval. Qashqadaryo viloyati xizmatlar sektori asosiy ko'rsatkichlari (2023–2025)

Ko'rsatkich	2023 yil	2024 yil	2025 yil (I yarm.)	O'zgarish, %
Xizmatlar sektori hajmi (mlrd. so'm)	4 820,3	5 914,7	3 412,5	+22,7
YaIMdagi ulush (%)	36,8	38,4	41,7	+4,9 pp
Band bo'lganlar soni (ming kishi)	182,4	196,8	203,1	+7,8
O'rtacha ish haqi (ming so'm)	3 240	3 980	4 350	+22,8
Korxonalar soni (ta)	12 480	14 230	15 670	+14,1
Raqamli xizmatlar ulushi (%)	18,2	24,6	31,4	+13,2 pp

Manba: Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi, 2025.

1-jadval ma'lumotlari tahlili shuni ko'rsatadiki, xizmatlar sektori hajmi 2023–2024 yillarda 22,7% ga oshgan. Raqamli xizmatlar ulushi esa bir yarim yil ichida 18,2%dan 31,4%ga ko'tarilishi alohida e'tiborga molik — bu ko'rsatkich davlatning raqamlashuvni rag'batlantirish siyosatining samarali natijasini ifodalaydi.

Xizmatlar sektori tarmoqlari bo'yicha raqamlashtirish darajasini baholash uchun XSRRI metodologiyasidan foydalanildi (2-jadval).

2-jadval. Qashqadaryo viloyati xizmatlar sektori tarmoqlari bo'yicha XSRRI ko'rsatkichlari (2024–2025)

Tarmoq	Internet qamrovi (w=0,25)	Raqamli to'lov (w=0,25)	Onlayn xizmat (w=0,20)	IT kadr (w=0,15)	Infratuzilma (w=0,15)	XSRRI
Moliya va bank	0,87	0,92	0,88	0,76	0,83	0,856
Savdo va chakana	0,72	0,78	0,65	0,54	0,68	0,689
Transport va logistika	0,65	0,71	0,58	0,48	0,72	0,641
Ta'lim xizmatlari	0,78	0,62	0,74	0,68	0,60	0,690
Sog'liqni saqlash	0,58	0,54	0,62	0,59	0,55	0,574
Turizm va mehmonxonalar	0,52	0,61	0,55	0,44	0,58	0,546
Kommunal xizmat	0,43	0,48	0,41	0,36	0,62	0,456
JAMI o'rtacha	0,651	0,666	0,633	0,550	0,654	0,636

Manba: Muallif hisob-kitoblari asosida (2025).

2-jadval tahlilidan ko'rinadiki, moliya va bank sektori eng yuqori XSRRI ko'rsatkichiga ega (0,856), bu sohada raqamli transformatsiya eng jadal sur'atda kechayotganini tasdiqlaydi. Kommunal xizmatlar esa eng past darajada (0,456) bo'lib, bu sohada raqamlashtirish uchun katta zaxira mavjud. Viloyat bo'yicha o'rtacha XSRRI 0,636 ni tashkil etgan — bu O'zbekiston o'rtacha darajasi (0,672) dan 5,4% past.

Korrelyatsion tahlil natijalari internet qamrovi darajasi (X_1) va xizmatlar sektori o'sish

sur'ati (Y) o'rtasidagi bog'liqlik koeffitsientini $r = 0,847$ deb aniqladi ($p < 0,01$), bu kuchli ijobiy korrelyatsiyani bildiradi. Raqamli to'lovlar ulushi bilan korrelyatsiya $r = 0,793$ ni tashkil etdi.

3-jadval. Regressiya tahlili natijalari ($Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3$)

O'zgaruvchi	Koeffitsient (β)	Standart xato	t-statistika	p-qiymat	Ahamiyatlilik
Konstanta (β_0)	3,240	1,420	2,282	0,034	*
Internet qamrovi X_1	0,482	0,087	5,540	0,000	***
Raqamli to'lov X_2	0,341	0,094	3,628	0,002	**
IT kadrlar X_3	0,218	0,076	2,868	0,010	**
$R^2 = 0,834$	$F = 28,47$	$p < 0,001$	Obs. = 28	DW = 1,96	

Izoh: *** — $p < 0,01$; ** — $p < 0,05$; * — $p < 0,10$. Manba: Muallif hisob-kitoblari (EViews 12 dasturi).

Regressiya tahlili natijalari (3-jadval) ko'rsatadiki, determinatsiya koeffitsienti $R^2 = 0,834$ bo'lib, model o'zgaruvchanlikning 83,4% ini izohlaydi. Barcha omillar statistik jihatdan ahamiyatli ($p < 0,05$). Internet qamrovi darajasining 1 foiz punktga oshishi xizmatlar sektori o'sish sur'atini 0,482 foiz punktga oshiradi — bu amaliy siyosat nuqtai nazaridan muhim xulosani beradi.

Regressiya tenglamasining yakuniy ko'rinishi:

$$\hat{Y} = 3,240 + 0,482 \cdot X_1 + 0,341 \cdot X_2 + 0,218 \cdot X_3 \quad (5)$$

Viloyat tumanlarida raqamli xizmatlar tarqalishi mintaqaviy nomutanosibliklarni ham ko'rsatmoqda. Qarshi shahri va Shahrisabz tumanlari eng yuqori ko'rsatkichga ega bo'lsa, tog'li hududlar — Kitob, Chiroqchi tumanlarida raqamli xizmatlar qamrovi sezilarli darajada past (4-jadval).

4-jadval. Qashqadaryo viloyati tumanlarida raqamli xizmatlar ko'rsatkichlari (2025 yil I yarim yillik)

Tuman/Shahar	Internet qamrovi (%)	E-tijorat hajmi (mln. so'm)	Raqamli to'lov ulushi (%)	Xizmat sektori o'sishi (%)
Qarshi sh.	82,4	1 240,5	67,3	18,4
Shahrisabz t.	74,8	438,2	54,1	14,2
Muborak t.	71,2	312,7	51,8	13,6
G'uzor t.	65,4	218,4	46,2	11,8
Nishon t.	58,7	164,3	38,5	10,2
Qamashi t.	54,1	142,8	34,7	9,4
Kitob t.	49,3	98,4	29,1	7,8
Chiroqchi t.	46,8	87,6	26,4	7,1
Viloyat o'rtachasi	65,3	—	43,5	11,6

Manba: Qashqadaryo viloyati raqamli rivojlanish boshqarmasi, 2025.

4-jadval ma'lumotlari viloyat ichidagi raqamli tengsizlikni yaqqol ko'rsatmoqda. Qarshi shahri bilan Chiroqchi tumani o'rtasidagi internet qamrovi farqi 35,6 foiz punktini tashkil etsa, raqamli to'lov ulushidagi farq 40,9 foiz punktga yetadi. Bu ko'rsatkichlar mintaqaviy siyosatda maqsadli yondashuvni talab qiladi.

Ushbu nomutanosibliklarni bartaraf etish uchun "Raqamli tenglik koeffitsienti" (RTK) ni quyidagi formula asosida hisoblash tavsiya etiladi:

$$RTK = (I_{max} - I_{min}) / \bar{I} \times 100\% \quad (6)$$

bu yerda: I_{max} — eng yuqori ko'rsatkich; I_{min} — eng past ko'rsatkich; \bar{I} — o'rtacha ko'rsatkich. 2025 yil ma'lumotlari bo'yicha internet qamrovi uchun $RTK = (82,4 - 46,8) / 65,3 \times 100\% = 54,5\%$, bu esa sezilarli mintaqaviy tengsizlikni ifodalaydi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy xulosalarni beradi:

1. Qashqadaryo viloyatida xizmatlar sektori 2024–2025 yillarda 22,7% o'sib, YaIMdagi ulushi 41,7%ga yetdi. Raqamli xizmatlar ulushi esa 18,2%dan 31,4%ga keskin oshdi.

1. Moliya va bank sektori (XSRRI = 0,856) raqamli transformatsiyada yetakchi o'rinda tursa, kommunal xizmatlar (XSRRI = 0,456) eng past darajada qolmoqda.

1. Internet qamrovi darajasining 1% ga oshishi xizmatlar sektori o'sish sur'atini 0,482 foiz punktga oshiradi ($R^2 = 0,834$, $p < 0,001$).

1. Mintaqaviy raqamli tengsizlik (RTK = 54,5%) viloyat ichida maqsadli siyosat talabini yuzaga keltirmoqda.

Ushbu xulosalar asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

Birinchi, tog'li va chekka tumanlarda raqamli infratuzilmani rivojlantirish uchun maqsadli davlat investitsiyalari yo'naltirilishi lozim. Internet qamrovini 2026 yilga qadar 75%dan yuqoriga ko'tarish xizmatlar sektorida yiliga 2–3 mlrd. so'mlik qo'shimcha qiymat yaratadi.

Ikkinchi, xizmat ko'rsatish korxonalarini raqamlashtirish uchun soliq imtiyozlari va kreditlar mexanizmi joriy etilishi maqsadga muvofiq. Xususan, kommunal va turizm xizmatlari uchun subsidiyalashgan raqamli transformatsiya dasturlari ishlab chiqilishi zarur.

Uchinchi, IT mutaxassislarini viloyat doirasida tayyorlash va qayta malaka oshirish markazi tashkil etilishi hamda texnologiya parkida xizmat sektori startaplarini qo'llab-quvvatlash dasturlari kengaytirilishi tavsiya etiladi.

To'rtinchi, "Raqamli tenglik koeffitsienti" ko'rsatkichini viloyat rivojlanish reytingiga kiritish va uning asosida tumanlar bo'yicha tabaqalashtirilgan siyosat yuritish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son «Raqamli O'zbekiston – 2030» strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni. — Toshkent, 2020.
2. Abdullayev A.A., Nazarov B.T. Mintaqaviy iqtisodiyotni raqamlashtirish: muammolar va istiqbollor // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2023. — № 4. — B. 45–58.
3. Rashidova N.K. Moliya xizmatlarida raqamli platformalar samaradorligi // O'zbekiston Milliy universiteti xabarlari. — 2024. — № 2. — B. 112–124.
4. Shodiyeva Z.O. Mintaqaviy xizmatlar sektorini raqamlashtirish: qiyosiy tahlil // Samarqand iqtisodiyot va servis instituti ilmiy jurnali. — 2024. — № 1. — B. 67–79.
5. G'ulomov S.S., Hamidov M.A. Janubiy mintaqalarda raqamli infratuzilma va xizmat sifati: empirik tadqiqot // Raqamli iqtisodiyot. — 2025. — № 1. — B. 22–36.
6. Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi. 2024–2025 yillar statistik to'plami. —

Qarshi: Viloyat statistika boshqarmasi, 2025.

7. O'zbekiston Statistika agentligi. Xizmatlar sektori rivojlanish ko'rsatkichlari, 2025.

— Toshkent: Statistika agentligi, 2025.

8. World Bank. Digital Economy Outlook: Central Asia Region. — Washington: World Bank, 2023.

9. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. — New York: W.W. Norton & Company, 2014. — 320 p.

10. McKinsey Global Institute. The Future of Work in the Age of AI: Service Sector Digitalization. — New York: McKinsey & Company, 2024.

11. European Commission. Digital Economy and Society Index (DESI) Methodology Report. — Brussels: EC, 2024.

12. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. — New York: McGraw-Hill, 1995. — 342 p.